

НАУКОВІ ПРАЦІ НАУКОВІ ПРАЦІ

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

ВИПУСК 50

Кам'янець-Подільський
«Аксиома»
2019

Рецензенти:

О. В. Кульбабська, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича;

Г. С. Мазоха, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

*Друкується за ухвалою вченої ради
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 10 від 31.10.2019 р.)*

Міжнародна редакційна колегія:

С. Д. Абрамович, доктор філологічних наук, професор; **І. С. Беркещук**, кандидат філологічних наук, доцент; **Т. В. Боднарчук**, кандидат педагогічних наук, доцент; **О. С. Волковинський**, доктор філологічних наук, професор; **О. В. Галайбіда**, кандидат філологічних наук, доцент; **О. В. Кеба**, доктор філологічних наук, професор (заступник відповідального редактора); **Б. О. Коваленко**, кандидат філологічних наук, доцент (відповідальний секретар); **Н. Д. Коваленко**, кандидат філологічних наук, доцент; **Аркадій Мажеу**, доктор габілітований, професор Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Республіка Польща); **А. А. Марчишина**, доктор філологічних наук, доцент; **Л. М. Марчук**, доктор філологічних наук, професор (відповідальний редактор); **Г. Й. Насмінчук**, кандидат філологічних наук, професор; **Т. М. Петрова**, кандидат педагогічних наук, доцент; **А. С. Попович**, доктор педагогічних наук, доцент; **О. А. Рарицький**, доктор філологічних наук, доцент; **П. Л. Шулик**, кандидат філологічних наук, професор; **Емілія Янігора**, доктор, доцент Католицького університету в Ружомберку (Словачина).

Міжнародна наукова рада:

Уршуля Груца-Мьонсік, доктор наук педагогічних, ад'юнкт Жешівського університету (м. Жешів, Республіка Польща); **А. В. Жуков**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російської мови Новгородського державного університету ім. Ярослава Мудрого (м. Великий Новгород, Російська Федерація); **Б. П. Іванюк**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російської класичної літератури і теоретичного літературознавства Єлецького державного університету імені І. О. Буніна (м. Єлець, Російська Федерація); **Данута Кристіна Мажеу**, доктор габілітований, професор Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові (м. Ченстохов, Республіка Польща); **І. В. Остапенко**, доктор філологічних наук, професор кафедри міжмовних комунікацій та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (м. Сімферополь, Україна); **О. С. Силаєв**, доктор філологічних наук, професор кафедри російської та світової літератури Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди (м. Харків, Україна); **В. І. Силантьєва**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна); **Н. М. Сологуб**, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України (м. Київ, Україна); **О. О. Тараненко**, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України (м. Київ, Україна); **Антон Фабіян**, доктор габілітований, професор університету Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (м. Кошице, Словачина).

НЗ4 Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 50. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. – 166 с.

У збірнику наукових праць висвітлюються актуальні проблеми сучасного мовознавства, літературознавства, методики викладання філологічних дисциплін, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і закордонних дослідників.

Видання адресовано професійним філологам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом розвитку філології.

УДК 80:001(045)

Тексти статей подаються в авторській редакції

Рік заснування – 1993. До 1999 р. – Збірник наукових праць
Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Серія філологічна

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з філологічних наук
(Наказ Міністерства освіти і науки України № 820 від 11.07. 2016 року)

Свідоцтво про державну реєстрацію засобу масової інформації
серія КВ №14660-3631ПР від 01.12.2008 р.

Збірник наукових праць «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки» проіндексовано у міжнародних наукометричних базах:
Index Copernicus (IC), GOOGLE SCHOLAR

SCIENTIFIC PAPERS
SCIENTIFIC PAPERS

**OF KAMIANETS-PODILSKY
IVAN OHIYENKO
NATIONAL UNIVERSITY**

PHILOLOGICAL SCIENCES

ISSUE 50

Kamianets-Podilsky
«Aksioma»
2019

Reviewers:

N. M. Kostusiak, Doctor of Philology, Professor, Professor of Department of the Ukrainian language of Lesia Ukrainka Eastern European National University;

V. I. Pakharenko, Doctor of Philology, Professor of Department of the Ukrainian Literature and Comparative of Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy.

*The publication is approved by the decision of the Scientific Board
of Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University
(protocol № 10 of 31.10.2019)*

International editorial board:

S.D. Abramovych, Doctor of Philology, Professor; **I.S. Berkeshchuk**, Candidate of Philology, Associate Professor; **T.V. Bodnarchuk**, Candidate of Pedagogical sciences, Associate Professor; **O.S. Volkovynskiy**, Doctor of Philology, Professor; **O.V. Halaibida**, Candidate of Philology, Associate Professor; **O.V. Keba**, Doctor of Philology, Professor (Deputy Editor-in-Chief); **B.O. Kovalenko**, Candidate of Philology, Associate Professor; **N.D. Kovalenko**, Candidate of Philology, Associate Professor; **Arkadiusz Marzec**, Doctor Habilitatus, Professor of the Jan Długosz University in Częstochowa (Poland); **A.A. Marchyshyna**, Doctor of Philology, Associate Professor; **L.M. Marchuk**, Doctor of Philology, Professor (Editor-in-Chief); **H.I. Nasminchuk**, Candidate of Philology, Professor; **T.M. Petrova**, Candidate of Pedagogical sciences, Associate Professor; **A.S. Popovych**, Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor; **O.A. Rarytskyi**, Candidate of Philology, Associate Professor; **P.L. Shulyk**, Candidate of Philology, Professor; **Emiliia Yanihora**, Doctor, Associate Professor of the Catholic Ruzomberk University (Slovakia).

International Scientific Council:

Urszula Gruca-Miąsik, Doctor of Pedagogics, Junior Scientific Assistant in University of Rzeszów (Poland); **A.V. Zhukov**, Doctor of Philology, Professor, Head of Russian language department of Novhorod Yaroslav Mudryi state University (Velikiy Novgorod, Russian Federation); **B.P. Ivaniuk**, Doctor of Philology, Professor, Head of Russian classical literature and theoretical literary criticism department of Yelets I. O. Bunin state University (Yelets, Russian Federation); **Danuta Marzec**, Doctor Habilitatus, Professor of the Jan Długosz University in Częstochowa (Poland); **I.V. Ostapenko**, Doctor of Philology, Professor, Head of the department of Interlingual Communication and Journalism of the Tavria V.I. Vernadskyi national University (Simferopol, Ukraine); **O.S. Syltaev**, Doctor of Philology, Professor of Russian and World literature department of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine); **V.I. Sylantieva**, Doctor of Philology, Professor, Head of foreign literature department of Odesa I. I. Mechnykov national University (Odesa, Ukraine); **N.M. Solohub**, Doctor of Philology, Professor, leading official of the Institute of the Ukrainian language at the National Academy of Science of Ukraine (Kyiv, Ukraine); **O.O. Taranenko**, Doctor of Philology, Professor, leading official of the O. O. Potebnia Institute of Linguistics at the National Academy of Science of Ukraine (Kyiv, Ukraine); **Anton Fabian**, Doctor Habilitatus, Professor of Pavlo Yozef Shafaryk University in Koshytse (Koshytse, Slovakia).

N34 **Scientific papers of Kamianets – Podilsky Ivan Ohienko National University: Philological Sciences. Issue 50.** – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2019. – 166 p.

This collection of scientific papers represents topical issues of modern linguistics, literary criticism, methods of teaching philological disciplines and a wide range of scientific studies made by local and foreign researchers.

The issue is addressed to professional philologists, graduate and doctorate students and all those interested in the state of the art of philology.

UDC 80:001(045)

The texts of articles are given in authorial versions

Founded in 1993. Prior to 1999 published as

«The scientific papers of Kamianets – Podilsky State Pedagogical Institute. Philological series.»

The collection is put on the List of Ukrainian scientific professional editions in philological sciences (The Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 820 from 11.07.2016)

Certificate of state registration of the printed mass medium
KB № 14660-3631 IIP of 01.12.2008

The collection of research papers «Scientific papers of Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University: Philological Sciences» is indexed in the following international scientometric databases:
Index Copernicus (IC), GOOGLE SCHOLAR

велике цабе; круглий, мов сите поросся; жовта, як віск, шкіра; обличчя біле, як шмат габи; солодкий, як мед; кислий, аж у горлі пече; гіркий, аж страх; як колода синій; як червона маківка, як біль білий та ін., із яких складається мовна картина світу українського етносу, що визначає сприйняття світу носіями української мови. Відтак, ядерні одиниці кожного з перцептивних модусів, тобто найбільш аксіологічно ємні елементи мовної системи, що детерміновані культурною, географічною, емоційною, матеріальною специфікою етносу, варто розглядати як етнотейдеми – образи, значущі для конструювання національних картин світу.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Аналіз мовних форм вираження поняттєвої сфери чуттєвого сприйняття уможливив певні висновки. Реєстратором результатів сприйняття, невіддільним складником накопичення та розширення досвіду буття людини, в якій закодована вся інформація про навколишній світ, є перцептивні мовні засоби, де лексичний рівень є найбільш вартісним, оскільки за кожною одиницею сенсорної лексики стоїть чуттєвий образ – здатність передавати в конкретно-чуттєвій формі складний зміст. Перцептивні лексичні парадигми морфологічно представлені різними частинами мови, де особливо статусними є прикметникові слова – носії власне сенсорної статичної, невіддільної від об'єкта ознаки. Останні утворюють своєрідну ієрархію, де зорова, звукова та дотикова моделі є кількісно домінуючими, а водночас системними та чітко структурованими.

Вербальні об'єктивації результатів чуттєвого сприйняття є носіями фонових знань, безпосередньо пов'язані з ментальною й емоційною сферами та мають яскраво виражену національну своєрідність, що відкриває перспективи для їх подальшого вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев, Б. Г. (1968). *Индивидуальное развитие человека и константность восприятия*. Москва, 335 с.
2. Апресян, Ю. Д. (1995). *Избранные труды*. Т. 1: Лексическая семантика: Синонимические средства языка. Москва, 472 с.
3. Виноградов, В. В. (1986). *Русский язык : грамматическое учение о слове*. Москва, 640 с.
4. Колшанский, Г. В. (1990). *Объективная картина мира в познании и языке*. Москва, 103 с.
5. Кубрякова, Е. С. (1991). *Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона*. Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи. Москва, с. 82–138.
6. Падучева, Е. В. (2001). *К структуре семантического поля «восприятие» (на материале глаголов восприятия в русском языке)*. [В:] *Вопросы языкознания*, № 4, с. 23–45.
7. Попова, З. Д. (2007). *Когнитивная лингвистика*. Москва, 316 с.
8. Потебня, А. А. (1958). *Из записок по русской грамматике*. Т. I–II. Москва. 536 с.
9. Семашко, Т. Ф. (2015). Вербальна об'єктивація поняттєвої сфери «перцептивне сприйняття». [У:] *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип. 51. Київ, с. 465–472.
10. Снитко, О. С. (2013). *Интернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-прикладний аспект*. Київ, с. 261–280.

УДК: 81:82:1

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-152-156

Володимир Сподарець
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології
і методики викладання фахових дисциплін Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна)
e-mail: spodarets.v@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9244-9125

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В ДЗЕРКАЛІ СЛОВА

Я скучила за дивним зойком слова.

Ліна Костенко

У статті йдеться про вирішальну роль мови в реалізації національної ідеї як «цілої культурної програми» (Т. Масарик), що передбачає не тільки глибоке усвідомлення своєї національної ідентичності, а й свідоме змагання в різних ланках духовного життя спільноти – в політиці, господарстві, науці, мистецтві, – з метою виявити, організувати і розвинути власні національні сили.

Ключові слова: духовна реальність, національна ідея, мова, мовна оптика, ментальний світ.

Volodymyr Spodarets. How national idea is reflected in language

The main aim of the article is to comprehend the meaning of the native language in the development of a national idea, which (according to T. Masaryk) lies in the “whole cultural program”, namely, in the identification, organization and development of the national strength of the community – in politics, economy, science, art, etc.

The productivity of the concept 'spiritual reality' is being emphasized, which is, in fact, as a language product related to the peculiarities of language optics. The author bases his work on fundamental research studies conducted by O. Potebnia, I. Franko, V. Vernadskyi, E. Fromm, J. Ortega y Gasset, S. Franko, V. Frankl, M. Mamardashvili, G. Gachev, and other authors who touch on various aspects of spiritual reality. It's national specificity is being revealed based on the works of E. Onatskyi "Ukrainian Emotionality", O. Kulchytskyi "The Worldview of the Ukrainian", B. Tsymbalystyi "Family and Soul of the People", M. Shlemkevych "Soul and Song" (volume "Ukrainian Soul"), monograph written by T. Titarenko "Life of an Individual: Within and Beyond the Everyday Life", O. Riznykiv's exploration of "The Ukrainian Language as the Heritage of Millennia", and the literary works of Ukrainian authors.

The inductive method of research made it possible to gather and comment on the most compelling arguments in favor of the fundamental role of language in the realization of a national idea like, for example, consolidation of power, building of the Ukrainian world, connection with spiritual ancestry, usage of the unique experience of ancestors, the significance of speech models of interpretation, etc.

All this leads to the conclusion: The people create language, the language gives rise to the national spirit, the national spirit – the national idea, the national idea – the national desire, the national desire – the national will and action.

Key words: *spiritual reality, national idea, language, linguistic optics, mental world.*

Якщо погодитися з Томашем Масариком і пристати на його думку про те, що «національна ідея – це для людини ціла культурна програма» [цит. за Чехович 1931, с. 11], тобто не лише і не просто глибоке усвідомлення своєї національної ідентичності, а й свідоме змагання в різних ланках духовного життя спільноти – в політиці, господарстві, науці, мистецтві, – з метою виявити, організувати і розвивати власні національні сили, то місце мови у цій програмі, без перебільшення, першорядне, адже мова – первень духовної реальності, що є основою істинної людської, «справжньої» (Ортега-і-Гасет) реальності, в якій і відбуваються ці змагання.

Людина має фантастичні переваги, якщо порівнювати її долю з долею братів своїх менших. Вона живе одразу мовби у двох вимірах, у двох світах, у двох реальностях: у фізично-матеріальній, як і вони, але й у іншій, духовній, людиною для себе створеній. Духовна реальність твориться чисто людською потребою і забезпечується механізмами свідомості, неусвідомлюваного й душі. У цій реальності свій хронотоп, – часопросторова безконечність, там свої закони «земного тяжіння». У тій реальності можливі неймовірні, з точки зору здорового глузду, речі: «–Диви, дива! – дивується трава. – Він кам'яний, а з ним іде жива!» [Костенко 1987, с. 10]. Це про зустріч нашої сучасниці з Григорієм Сковородою, що махнув рукою на свою закам'янілість і пішов із чарівною поетесою аж із запозавчорашнього століття, мабуть, у «Сад божественних пісень». Так з'являються в літературі нові сади поетичні, що плодоносять духовність, наприклад, «Сад нетанучих скульптур» (збірка поезій процитованої Ліни Костенко). Там, у духовній реальності, мертві бувають живішими за живих, отих, що їх так дотепно «впік» своїм іронічним словом Василь Симоненко: «Вріже дуба, а ходить і їсть» [Симоненко 1964, с. 54].

У тій реальності постійно кипить робота, можна сказати, божественна, бо там творяться духовні світи. Процес наскільки грандіозний, настільки й ніжно-інтимний.

Духовна реальність – проблема чи не найперша з числа недовирішених нашою гуманітарною наукою. А між тим саме тут закодовані наші «прокляті» питання. Тут і відповіді на них.

Проблема, зрештою, й не нова і, як свідчать численні публікації, цілком у руслі найпродуктивніших на сьогодні прямувань гуманітарної думки, що сповідують ідеалістичний підхід, широко залучаючи в тім числі й містичне знання, донедавна брутально відкинуте й заперечене.

Нові наукові побудови ведуться на фундаментальній основі світової і вітчизняної традиції. Різних аспектів проблеми духовної реальності людини торкалися у своїх працях В. Вернадський [Вернадский 1988], Е. Фромм [Фромм 1990], Х. Ортега-і-Гасет [Ортега-і-Гасет 1997], С. Франк [Франк 1917], В. Франкл [Франкл 1997], М. Мамардашвілі [Мамардашвили 1993], О. Потебня [Потебня 1993], І. Франко [Франко 1981], багато інших дослідників. Її розв'язанню присвятив низку статей і книг власної серії «Національні образи світу» Г. Гачев [Гачев 1988]. Застосувавши оригінальну методіку і спираючись на відомі літературно-художні джерела, вчений описав духовність низки народів світу. З'явилися роботи, в яких заявлена центральна українська духовна проблематика, наприклад, «Українська душа» [Українська душа 1992], що об'єднує чотири статті відомих учених української діаспори, монографія Т. Титаренко «Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності» [Титаренко 2003], присвячена проблемі розбудови людиною свого власного духовного світу тощо.

Слід зауважити недоврахування ролі слова у творенні духовної реальності нації, а між тим, «як у слові вперше людина усвідомлює свою думку, так у ньому ж передусім вона бачить ту законність, яку потім переносить на світ» [Потебня 1993, с. 114].

Ми спроможні пізнати, зрозуміти й здійснити лише те, що закладене в мові, ось чому такої ваги набуває проблема мовної оптики. Що інша мова, то інша оптика.

Одеський поет і мовознавець Олекса Різників, якому довелося студіювати рідну мову в Одеському університеті, а поглиблювати свої знання аж у мордовських таборах, у своїй книзі «Українська мова – спадщина тисячоліть» з характерним і сміливим підзаголовком «Чим українська мова багатша за інші?» [Різників 2017], дає кілька цікавих прикладів специфічно мовної оптики. (У дужках зазначимо, питання – чим багатша?.. – цілком коректне, оскільки слухне й для кожної іншої мови, бо кожна мова обов'язково так чи інакше чимось та багатша за інші). Автор називає українські мовні переваги, що суттєво розширюють і поглиблюють духовний краєвид українства, *багатинками*, й подає їх числом 33, присвятивши кожній окремий розділ.

Коли за лінгвістичні студії береться поет, та ще й з гумористичним хистом, чекай дискурсивних сюрпризів. Один із таких – «Бувальщина про двох подорожніх», яким розпочинається його книга. Складена, трохи з перцем (чи, може, з серцем!), вона, однак, для нас цікава у плані зіставлення мовних оптик. Вибачившись за трохи задовгу цитату, подаємо без скорочень.

«Якось зішлись дорогою попутники – Козак-характерник і Москаль-служивий. Ідуть собі, розмовляють. Сонечко все вище. Заморилися вже трохи, притомилися. У кожного на плечах клуночок (у Москаля – катомка). А в клуночках, звичайно ж, є якісь харчі, їжа. Служивий і пропонує:

– *Чивой-та я, брат, прагаладался. Давай пакушаем, ась?*

Козак, звісно, характерник, вирішив подразнити трохи супутника:

– *А я бачу, що в тебе є свої харчі – чого б це я мав тобі давати свої?*

Москаль засміявся та й каже:

– *Вот чудак! Да я же не прошу у тебя кушать, а просто предлагаю покушать...*

– *Ні, ти ж сказав: «давай покушаємо»! Не дам!*

– *Да нет, братец! Я предложил сесть и покушать.*

– *А-а-а, ти, пане-брате, мені свою їжу пропонуєш **покуштувати**? Та нащо ж мені твою **кушати**, коли я точно знаю, що моя – краща. А ось ти про їжу нагадав, то я й сам не проти – пора б уже й перекусити. Оно диви, які гарні пеньочки – **присядьмо та й поїжмо!***

– *Чіво-чіво? Какая піжма!?*

Та козак лише зневажливо махнув рукою, що, мовляв з тобою нерозумним говорити? Та й сідає біля пенька.

Розклали вони свою їжу. Перехрестилися. Москаль і каже:

– *Ну, **будем кушать!***

– *Коли? – питає Козак.*

– *Что значит **когда**? Сейчас!*

– *Та ні, ти сказав, що **будемо колись** куштувати, а я, пане-брате, уже починаю зараз. І тому кажу: **їжмо!** І не куштуймо, а їжмо!*

– *Какой же ты непонятливый!* – сердиться вже Москаль. – *Да не пробовать! Я говорю: давай ешь!*

А Козак ще охочіше:

– *Ну, от znovu: давай! Я ж сказав – не дам своего! Якщо у тебе своє є, себто «есть», то чого ж ти у мене вимагаєш - „давай ешь“?*

Москаль уже геть розсердився і кричить:

– *Да я говорю „есть“ в значении „есть“, а не в значении „есть“!*

Тут до нього дійшло, що він „зарапортовался“:

– *Тьфу ты! Что это я плету? Есть в значении кушать, а не в значении наличия. А „кушать“ не в значении „пробовать“, а в значении „есть“! Ну, давай жрать, короче гаваря!* – для більшої ясності висловився Москаль.

Козак спокійно так:

– *От-от. Більмо оку не шкодить, тільки око не бачить...Щось ти плутаєш... Ні, пане-брате, їжмо кожен своє. Бо як мого покуштуєш, то свого вже не захочеш... Отож – гайда їстоньки-питоньки!*

Москаль аж підскочив:

– *Как-как?!*

– *Фу-у-у!* – скривився Козак. – *За столом і таке слово...*

– *Какое такое?! –* ще більше спантеличився Москаль.

– *О, znovu... Та хоч би за столом не „какай“, пане-брате.*

Москаль матюкнувся та й:

– *Да разве я какаю? Это же слово такое в нашем говоре...*

– *Якийсь у тебе, пане-брате, говор... –* посміхнувся козак.

Подорожні наші почали їсти» [Різників 2017, с. 19–21]”.

Цілком зрозумілий патріотичний підклад «Бувальщини...», але не в тому справа. Тут важить наступне: що інша мова, то інший ментальний світ постає в її оптиці. Це глибоко закономірне явище, яке небезпечно ігнорувати, адже чи не найбільша проблема доби – проблема розуміння й порозуміння, на всіх рівнях – політичному, культурному, екзистенційному. Його забезпечує універсальний культурний код нації – мова.

Етнокультурне значення національної мови важко переоцінити. Перш за все йдеться про умову консолідації нації, важливий чинник «чуття єдиної родини», – про це сказано вже чимало. І якось у затінку чи не найважливіше – креативна потуга мови, яка творить національний духовний світ.

У вже згаданій книзі «Національні образи світу» Г. Гачев наводить болгарську притчу про те, як Бог розподіляв долі між людьми. А чинив він просто і мудро, задіявши, сказати б, механізми виходу колективного несвідомого в свідомість. То ж дав кожному народу долю, йому належну, акцентуючи ту частину Буття, яка найбільше відповідала його вдачі. Слід гадати, що і мови розподілялися подібним чином і кожен народ одержав свою мову, з притаманною їй оптикою глибинного бачення свого світу. Ну як, наприклад, англійському слову збагнути українську емоційність, якщо, за твердженням фахівців, англійська лексика лише на двадцять відсотків пройнята емоційністю, а українська – десь аж за вісімдесят.

Мова вбирає ритми національного життя, зумовлені історично і генетично. В українця – це розлога розважливність, вигадлива вишуканість фрази, рівне й глибоке дихання, повноводий плин мовної ріки. В усьому – ґрунтовність, шляхетність, краса. Краса для українця, жартують філософи, важить навіть більше, ніж сама істина. Українець не поспішає сказати прямо, його мовлення – асоціативний візерунок з контурами смислів, і обов'язково з якоюсь недомовленістю, таємницею, що стимулює до співтворчості, нагнітаючи пристрасть і побільшуючи, таким чином, силу комунікативного впливу.

Українець – натура широка, таке й мовлення йому притаманне. Воно вбирає у себе все на своєму шляху, часто й зайве, дбаючи передусім про змістовну наповненість. Думка про те, що мова постійно живе на межі правила й винятку особливо справедлива стосовно української мови.

Естетизм національного світовідчуття й світопереживання зумовлює живописність мови, її співучість. Оточений дзвінкою красою рідного краєвиду, українець не може поминути її і в слові. В літературі творяться цілі живописні симфонії, часом і не мотивовані сюжетно, але зовсім не зайві, бо зі смаком витворена у слові краса сама себе мотивує. Наприклад, симфонія кольорів у «Лебединій зграї» Василя Земляка: «Корівка була рябенька, але не чорно-біла, як більшість рябих, а малиново-біла, притому одна масть не гнітила другої, а лишень обидві так гарно скомпоновані, що око на них просто відпочиває. Такої гармонії, звичайно, могла досягти лише природа, задалегідь подбавши і про барви, і про малюнок. Квасоля (так звали корівку. – В.С.) саме зупинилась перепочити посеред дороги, я стою собі збоку і милуюсь її кольорами на тлі жита. Малиновий колір зливається з вечором, а білий колір зливається з житом, так що обрисів корови майже не видно, а видно лише самі пасма барв, розлитих ніби знехотя, але крупними мазками» [Земляк 1977, с. 338].

Національні художники пишуть свої картини національними мовами, надто живописці слова, і у тому немає нічого дивного. За своїм загальним колоритом, ритмікою барвових переходів, глибиною естетичного почуття маємо саме український живопис у слові. Українське слово українське в усьому – від семантичної палітри до музики синтаксису. Воно енергетично потужне. Долаючи гравітацію матеріального, слово стремить у духовне. Абсорбуючи дух, воно транслює його енергетику.

Поетичність української мови викликає захоплення. Чим її тільки не пояснюють, аж до мрійливо-лінькуватого національного характеру включно. Хотілося б долучити ще й таку гіпотезу, можливо, й несподівану: причина поетичності української мови закорінена в самій долі, у споконвічній непевності українця «на рідній не своїй землі». Поетична мова, як відомо, характеризується надмірною семіотичною складністю, відчайдушно опирається всякій однозначності, відвойовуючи додаткові можливості «розосередження» мовлянина у духовному просторі. Доля мовби пішла назустріч, компенсуючи в отакий от химерний спосіб фізичне духовним. Пірнаючи у своєму слові в духовні світи, можна було в надлишку мати те, чого в реальності трагічно не вистачало. Тому, може, і наспівав українець за своє многотрудне життя стільки пісень, десь аж за триста тисяч, як стверджують фахівці. Чуттєво-мрійливий українець буквально переселився у слово, у пісню, у прекрасне своє мистецтво. Мистецтво заступило йому саме життя. Символічна «культурна сіть» (Кассирер 1998), незримо присутня між людиною і світом, зловила його. Проте й вберегла.

Мова – це унікальний і неповторний світ, і саме в такому сенсі мова є домом буття, як висловився Мартин Гайдегер [Гюнтер 2008]. Гріх, ще й велика незручність жити у приймах при такій мові. Втрачаючи рідну мову, асимілюючись, русифікуючись чи англізуючись, українець втрачає – культурно, ментально, когнітивно, емоційно – свій український світ, окреслений власною мовою, мовленнєвими моделями інтерпретації. Людина поволі і непомітно для себе віддаляється від свого роду, втрачає коріння, живий зв'язок з духовною правітчиною. Йдеться про духовну руйнацію, духовне спустошення, розмивання глибинних структур менталітету і досвіду, що налічує ледь не два тисячоліття. Це процес деструктивний і загрозливий для системи культури як цілісної авторепродуктивної системи [Кісь 2002]. У такій ситуації

національна ідея, оте свідоме змагання в різних ланках духовного життя спільноти, стає трагічно проблематичним.

Спостережено давно і точно: народ творить мову, мова породжує народний дух, народний дух – національну ідею, національна ідея – національне прагнення, національне прагнення – національну волю і дію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский, В.И. (1988). *Философские мысли натуралиста*. Москва, 520 с.
2. Вольфарт, Г. (2008). Мартин Гайдегер. [В:] *Класики філософії мови від Платона до Ноама Хомського*. Київ, 536 с. С. 404–419.
3. Гачев, Г. (1988). *Национальные образы мира*. Москва, 448 с.
4. Земляк, В. (1977). *Лебедина згряя. Зелені Млини*. Київ, 624 с.
5. Кассирер, Э. (1998). *Избранное. Опыт о человеке*. Москва, 784 с.
6. Кісь, Р. (2002). *Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму)*. Львів, 304 с.
7. Костенко, Л. (1978). Сад нетанучих скульптур: Вірші, поема-балада, драматичні поеми. Київ, 207 с.
8. Мамардашвили, М.К. (1992). *Как я понимаю философию*. Москва, 416 с.
9. Ортега-і-Гасет, Х. (1994). *Вибрані твори*. Київ, 420 с.
10. Потебня, А.А. (1993). *Мысль и язык*. Київ, 192 с.
11. Різників, О. (2017). *Українська мова – спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші?* Київ, 200 с.
12. Симоненко, В. (1964). *Земне тяжіння*. Київ, 120 с.
13. Титаренко, Т.М. (2003). *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ, 376 с.
14. *Українська душа*. (1992). Київ, 128 с.
15. Франк, С.Л. (1997). *Реальность и человек*. Москва, 479 с.
16. Франкл, В. (1997). *Доктор и душа*. Санкт-Петербург, 288 с.
17. Франко, І. (1981). *Из секретів поетичної творчості. Збір. тв. в 50 т., т. 31*. Київ, с. 45–119.
18. Фромм, Э. (1992). *Душа человека*. Москва, 430 с.
19. Чехович, К. (1931). *Думки Олександра Потебні про національність*. Львів, 17 с.

УДК 811.161.2'373.2+821.161.2(045)

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-156-162

Валентина Філінюк
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
української мови та літератури Хмельницької
гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)
e-mail: amicus.solaris@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4951

ВЛАСНІ НАЗВИ РОМАНУ «ФЕЛІКС АВСТРІЯ» СОФІЇ АНДРУХОВИЧ: ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті описано власні назви, зафіксовані в романі «Фелікс Австрія» Софії Андрухович. Проаналізовано заголовок роману, який послужив відправною точкою розуміння авторського задуму.

Досліджено вживання таких власних літературних назв, як антропоетоніми, топопоетоніми, релігійні поняття, назви творів мистецтва, товариств та об'єднань людей, предметів і транспорту, більшість з яких мають справжнє походження і служать для опису простору міста Станіславів 1900 р. Доведено, що власні назви в романі виконують різні функції та деталізують художню оповідь.

Ключові слова: власна назва, поетонім, антропоетонім, топопоетонім, власна назва предмета, авторський задум, мова художнього твору.

Filiniuk Valentyna. Proper names in the novel «Felix Austria» by Sofia Andrukhovych: linguostylistic analysis

This article describes the proper names recorded in novel «Felix Austria» by Sofia Andrukhovych. Terminology that we used in the study of literary onomastics is given. For stylistic analysis of the features of proper names following tasks were made: to fix a set of units, to identify groups of proper names, to describe their functionality, therefore, to find the features of onomastic manner of Sofia Andrukhovych as one of the hallmarks of her personal style.

We analyzed title of the novel – «Felix Austria», which served the starting point of understanding the author's intention and opening the main idea – to portray Empire through the life of a small town Stanyslaviv. The expression «Felix Austria» is part of the famous aphorism – *Bella gerant alii, tu felix Austria, nube* – *Let others wage war: thou, happy Austria, marry*.

Олена Крижкко Образно-номінативна та оцінна характеристика фольклорних зоосемізмів української мови	80
Оксана Кримець Польова та мікропольова структура термінології нанотехнологій.....	86
Аліна Крук Creative accents and references to traditional culture: Thomas Hardy and Panas Murnyi.....	89
Оксана Кучерява Арт-технології як засіб реалізації соціокультурної змістової лінії на уроках української мови	91
Лисенко Любов Володимирівна Українська ментальність у лінгвокультурному зрізі.....	96
Марія Личук Гетерогенність семантичної типології синтаксично нечленованих словосполучень і нечленованих напівфразеологізованих речень.....	101
Мирослава Мамич Олена Шевченко-Бітенська Медіатизація юридичної інформації: жанрово-стильова варіантність і культуромовна практика (на матеріалі текстів «Вісника Асоціації Правників України»).....	109
Людмила Марчук Ольга Копусь Символіка як метафоричне сприйняття та вербалізація навколишнього світу.....	113
Тетяна Мітроусова Особливості функціонування кольоропозначень у романі Джуліана Барнса «Англія, Англія»	117
Галина Наєнко Український складник мовотворчості Симона Тодорського	120
Софія Нерян Комунікативні тактики аргументації в мережевому дискурсі (на матеріалі українськомовного сегменту соцмережі Facebook)	126
Алла Павлова Тарас Полковенко Комунікативна ефективність журналістського тексту: шляхами семантичних інновацій.....	130
Тетяна Петрова Рецензія на термінологічний словник як жанр критичного субдискурсу.....	133
Oksana Popadynets Lexical composition of W. Scott's and M. Starytsky's historical novels.	140
Олег Рарицький Некролог у жанровій системі художньо-документальної прози українських шістдесятників.....	143
Тетяна Семашко Когнітивний аспект результатів чуттєвого сприйняття та їх вербальних об'єктивацій.....	148
Володимир Сподарець Національна ідея в дзеркалі слова	152
Валентина Філінюк Власні назви роману «Фелікс Австрія» Софії Андрухович: лінгвостилістичний аналіз	156

Scientific publication

Scientific papers of
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko national University
Philological Sciences

Issue 50

Computer version

U. M. Zarytska

«Aksioma» Publishing House,
30a, Symona Petliury street, Kamianets-Podilskyi, 32300.

Tel/Fax: (03849) 3-90-06. E-mail: aksiomaprint@ukr.net.

Printed in the PE «Aksioma» printing house

Certificate GC JM2I808 of 26.05.2004

Наукове видання

Наукові праці
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Філологічні науки

Випуск 50

Комп'ютерне верстання

У. М. Зарицька

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 19,30.
Тираж 300 пр. Зам. № 971.

Видавництво «Аксиома»,
вул. Симона Петлюри, 30а, м. Кам'янець-Подільський, 32300.
Тел./факс: (03849) 3-90-06, моб. (067) 381-29-43.
E-mail: aksiomaprint@ukr.net.

Друк ПП «Аксиома»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1808 від 26.05.2004 р.